

Eindverslag

Opgraving met oog op
wetenschappelijke vraagstellingen
Antwerpen, Van Meterenkaai
1-3

Titel
Eindverslag. Opgraving met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen
Antwerpen, Van Meterenkaai 1-3

Auteurs
Jeroen Vanden Borre en Alice-Jan Hellinx

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2018-0528

Plaats en datum
Evergem, 16 november 2023

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2666
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>1</i>
1.2	<i>Archeologische voorkennis</i>	<i>4</i>
1.2.1	<i>Ligging plangebied</i>	<i>4</i>
1.2.2	<i>Historische en archeologische situering.....</i>	<i>5</i>
1.3	<i>Onderzoeksopdracht</i>	<i>15</i>
1.3.1	<i>Onderzoeksdoelstelling.....</i>	<i>15</i>
1.3.2	<i>Onderzoeksvragen.....</i>	<i>15</i>
1.3.3	<i>Geplande werken en bodemingrepen.....</i>	<i>16</i>
1.4	<i>Werkwijze en strategie</i>	<i>18</i>
1.4.1	<i>Methode en technieken.....</i>	<i>18</i>
1.4.2	<i>Organisatie van het onderzoek.....</i>	<i>20</i>
2	Bodem en paleolandschap	22
2.1	<i>Paleolandschappelijk en bodemkundig kader</i>	<i>22</i>
2.2	<i>Bodemkundige profielregistraties en interpretatie bodem en paleolandschap.....</i>	<i>22</i>
3	Sporen en structuren.....	24
3.1	<i>Inleiding</i>	<i>24</i>
3.2	<i>Opbouw archeologische site</i>	<i>24</i>
4	Vondsten en stalen.....	28
5	Synthese onderzoeksresultaten.....	29
5.1	<i>Datering en interpretatie van de archeologische site</i>	<i>29</i>
5.2	<i>Aanwezigheid archeologisch erfgoed na het onderzoek</i>	<i>29</i>
5.2.1	<i>Niet opgegraven archeologisch erfgoed</i>	<i>29</i>
5.3	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>29</i>
6	Samenvatting.....	30
7	Lijsten.....	31
7.1	<i>Figurenlijst</i>	<i>31</i>
7.2	<i>Plannenlijst</i>	<i>31</i>
8	Bibliografie.....	32
9	Bijlagen.....	33

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

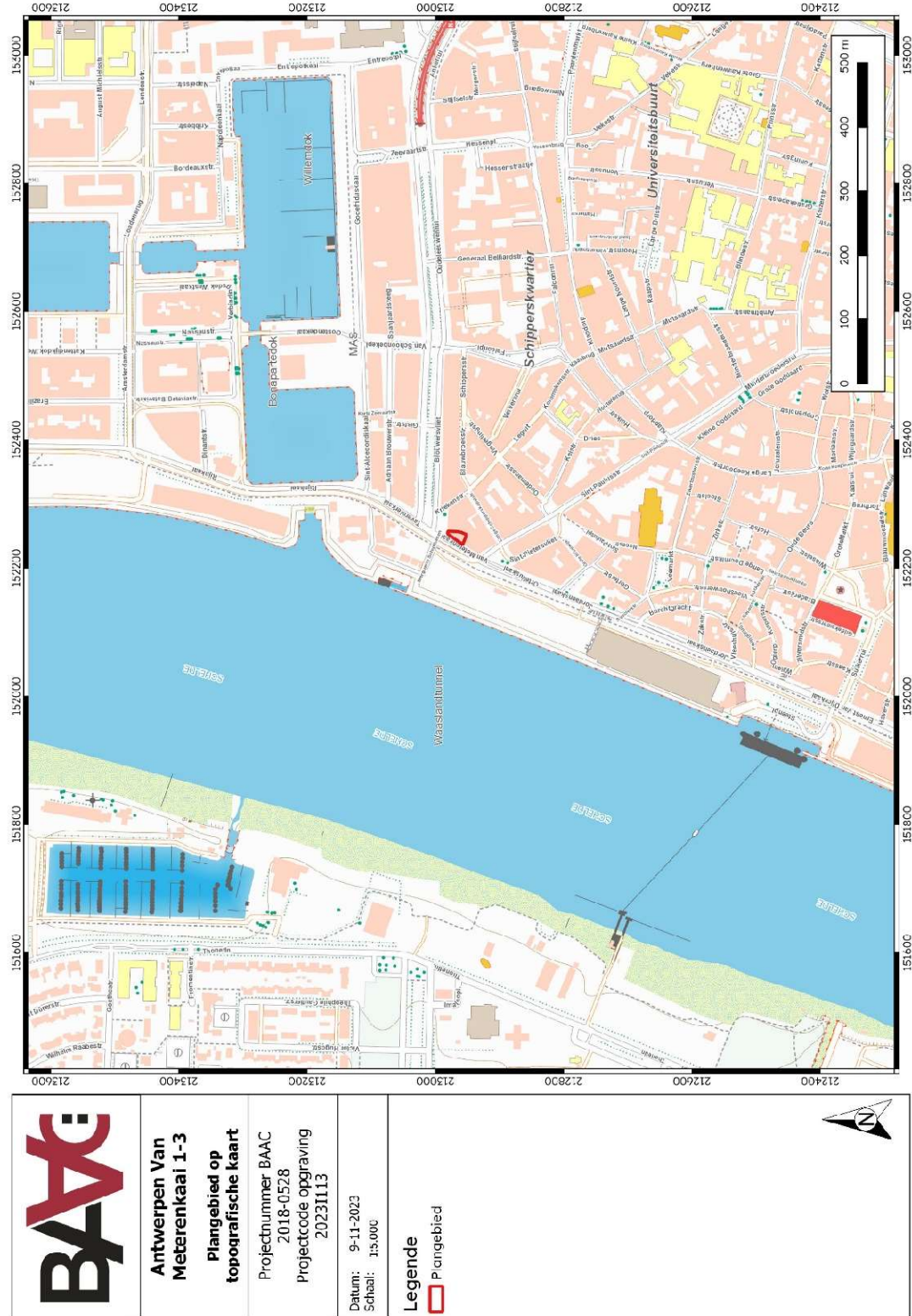
Naam site	Antwerpen, Van Meterenkaai 1-3		
Ligging	Van Meterenkaai 1-3, gemeente Antwerpen, provincie Antwerpen		
Kadaster	Gemeente Antwerpen, Afdeling 1, Sectie A, Perceel 239f		
Coördinaten	Noordwest:	x: 152236,41	y: 212980,99
	Noordoost:	x: 152257,18	y: 212980,99
	Zuidwest:	x: 152236,41	y: 212950.87
	Zuidoost:	x: 152257,18	y: 212950.87
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2018-0528		
ID Toelating	ID613 ¹		
Opgraving	Projectcode	2023I113	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00020	
	Betrokken actoren	Jeroen Vanden Borre (archeoloog) Alice-Jan Hellinx (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing	
	Uitvoertermijn	9 november 2023	

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen² of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen³, tenzij anders vermeld.

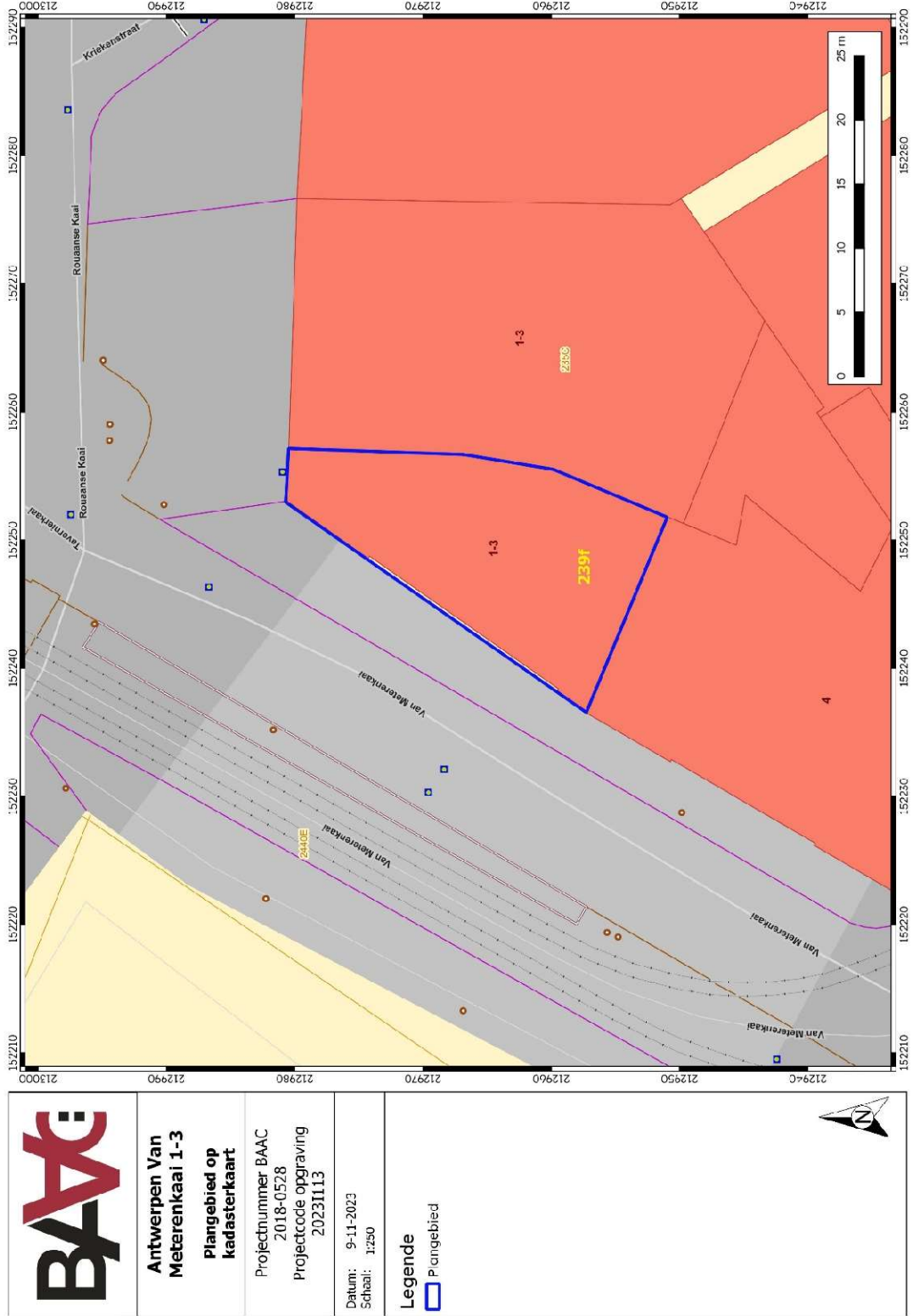
¹ CORNELIS 2023

² GEOPUNT VLAANDEREN 2023 - administratief, historisch, orthofotografisch

³ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 - geografisch

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09/11/2023).

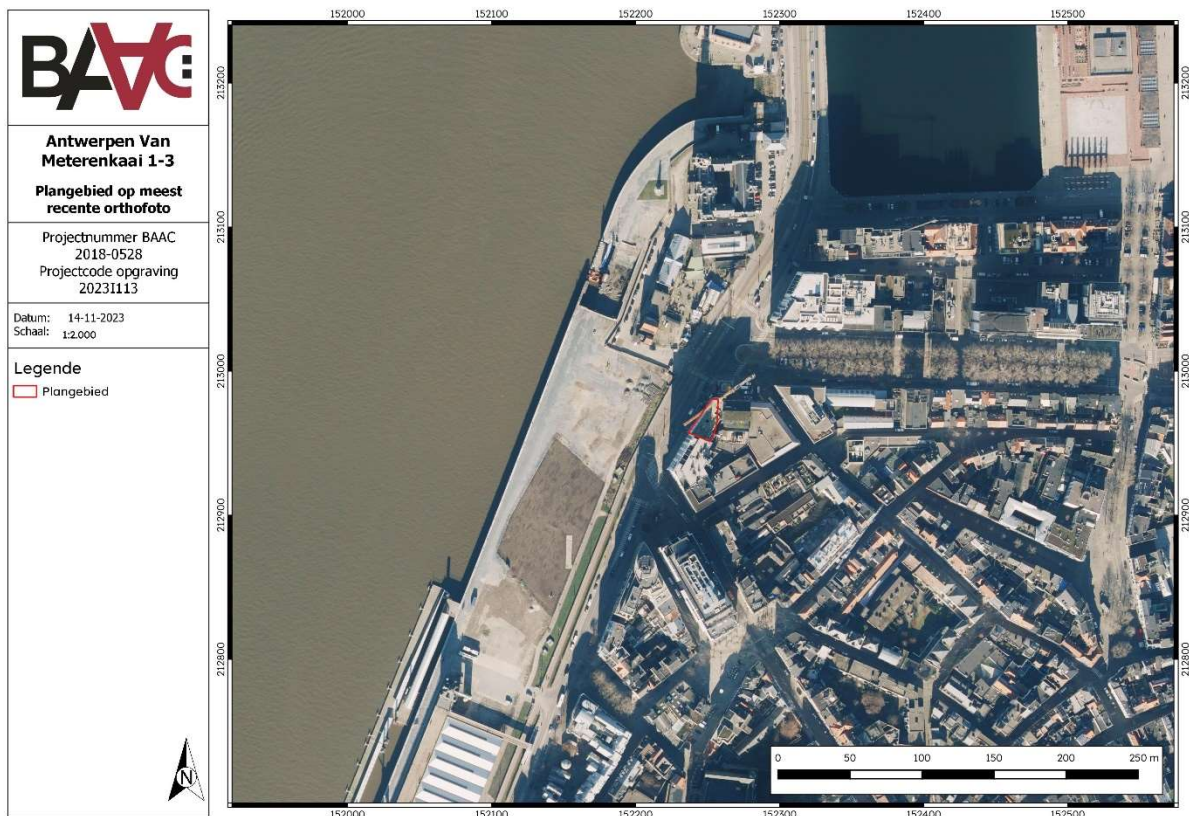

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09/11/2023).

1.2 Archeologische voorkennis

1.2.1 Ligging plangebied

Het plangebied bevindt zich in de historische kern van Antwerpen⁴, aan de kaai langs de Schelde en nabij de Waaslandtunnel. Het ligt aan de Van Meterenkaai en behoort tot een bouwblok dat verder begrensd wordt door de Kriekenstraat, Sint-Pietersvliet en de Lange Schipperskapelstraat (Plan 3). De Antwerpse kaaien zijn een dichtbebouwde zone, waarbij diverse bouwfasen elkaar opvolgen.

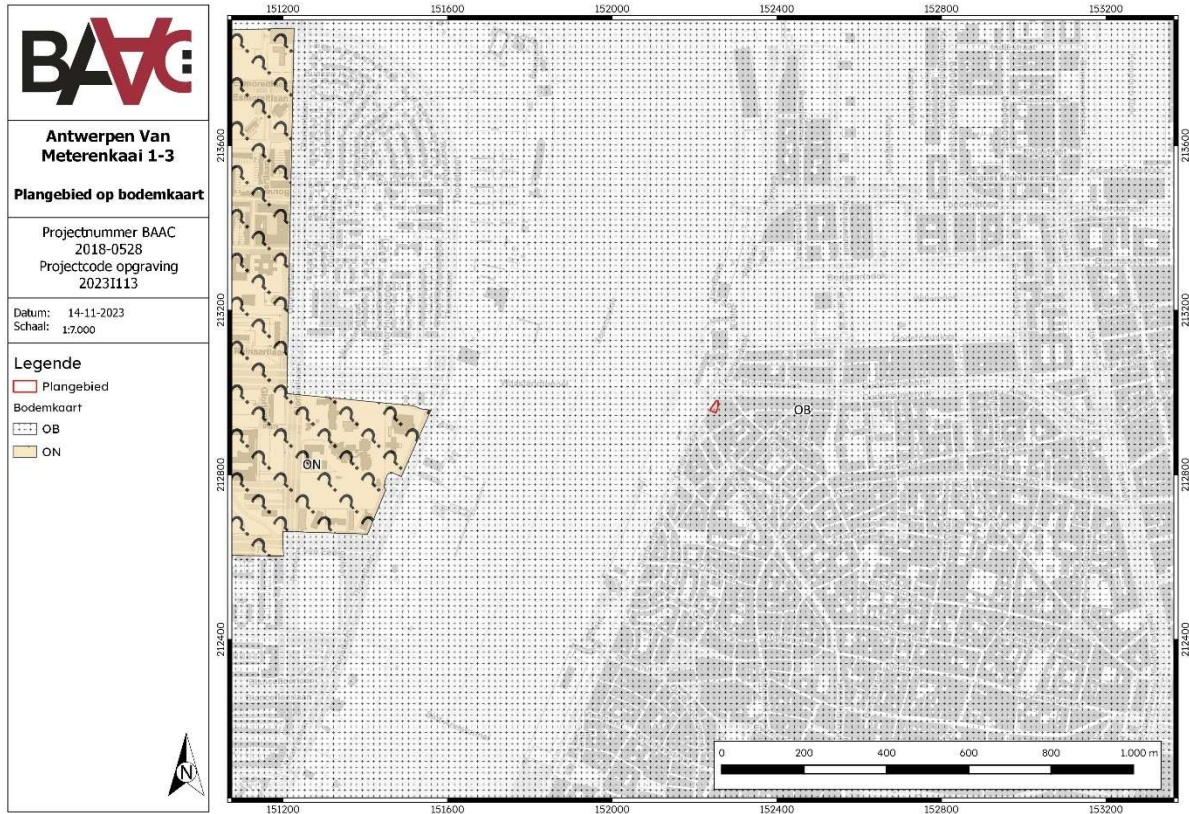

Plan 3: Plangebied op de orthofoto uit 2023 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).

Het gebied waar de stad Antwerpen zich ontwikkelde, bevindt zich nabij de samenloop van de rivieren Schelde en Schijn. Bodemkundig kenmerkt het grondgebied van de stad Antwerpen zich door het voorkomen van diverse bodemtypes. Op veel plaatsen, niet alleen in de bebouwde kernen maar ook in grote delen van de haven en op de linkeroever van de rivier, is de oorspronkelijke bodemopbouw gewijzigd onder impuls van verstedelijking en industrialisering. In de historische binnenstad vertoont de bodemopbouw eveneens grote verschillen: hoe dichter bij de oude stadskern, hoe omvangrijker en complexer het bodemarchief blijkt. In en rond de burchtzone bijvoorbeeld reiken de archeologische lagen tot vier meter onder het huidige straatniveau, zelfs na grote saneringswerken in de 19de en 20ste eeuw, waarbij vooral laat- en postmiddeleeuwse lagen verdwenen.⁵ Op de bodemkaart van Antwerpen is bijna de hele stad door de grote aanpassingen die gebeurden gekarteerd als bebouwde zone of opgehoogd terrein (Plan 4).

⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2023

⁵ IOE 2023 erfgoedobjecten 140031

Plan 4: Plangebied op de bodemkaart (digitaal; 1:250; 14/11/2023).

1.2.2 Historische en archeologische situering⁶

Geschiedenis van Antwerpen

Het Antwerps grondgebied oefende al vanaf de prehistorie een aantrekkingskracht uit op mens en dier. Dit wordt gestaafd door het aantreffen van lithische artefacten in de burchtzone. Deze vondsten dateren uit de periode tussen het einde van het paleolithicum tot het einde van het neolithicum of de vroege bronstijd. Verder zijn ook toevalsvondsten aangetroffen ter hoogte van Lillo, het Lefebredok (neolithicum) en het Kattendijkdok (steentijd, bronstijd en ijzertijd). Tal van ijzertijdvondsten doen uitgebreide bewoning uit deze periode onder het huidige stadscentrum vermoeden.

Sporen en vondsten uit de Gallo-Romeinse periode werden verspreid over de stadskern aangetroffen, met concentraties in en rond de middeleeuwse burcht het Steen, en een crematiegraf ter hoogte van de Oudaan. Andere vindplaatsen van Gallo-Romeinse overblijfselen zijn de omgeving van de voormalige Sint-Michielsabdij (tussen de Schelde en Kloosterstraat), de Kronenburg-, Nationale-, Steenberg- en Bergstraat alsook de Lombardenvest. Archeologische resten wijzen dus op het bestaan van een Gallo-Romeinse nederzetting uit de 2de en 3de eeuw, met uitlopers tot in de 4de en mogelijk zelfs 5de eeuw. Al deze genoemde locaties met resten uit de Romeinse periode situeren zich ten zuiden van het plangebied.

Historische bronnen wijzen verder ook in de richting van een Merovingische nederzetting in Antwerpen in de 7de eeuw, waarvan de situering, de omvang en het karakter tot dusver onbekend blijven. Uit dezelfde periode dateert een gouden munt met vermelding "Anderpus",

⁶ IOE 2023 erfgoedobjecten 120641 ; IOE 2023 erfgoedobjecten 140031

hoewel er twijfel bestaat over zowel de muntvondst als over de identificatie met Antwerpen. In een 8ste-eeuwse bron verscheen de naam "Andoverpis", waarop verscheidene etymologische verklaringen zijn gebaseerd. De verklaringen vanuit het Latijn, Germaans of Keltisch zijn uiteenlopend en verwijzen of naar een plek (natuurlijke aanslibbing) of het antropogene 'werp' (wal of schans) of houden verband met een bevolkingsgroep. De etymologische kwestie omtrent de naam Antwerpen blijft tot op heden voer voor discussie.

Op uitzondering van een beperkte hoeveelheid schervenmateriaal na zijn geen sporen van Merovingische bewoning aangetroffen. Een dergelijke nederzetting van enige economische betekenis heeft te Antwerpen zeker bestaan, maar mogelijk moet deze worden gezocht in het stadsgedeelte gelegen tussen de Burcht en de Sint-Michielsabdij, in de nabijheid van de Gallo-Romeinse bewoning en dus ten zuiden van het plangebied. Kersteningspogingen van de missionarissen Eligius en Amandus in de 7de eeuw suggereren de aanwezigheid van een economisch betekenisvolle nederzetting, terwijl ook de plundering van Antwerpen door de Noormannen in 836 wijst op een nederzetting van belang. Na deze raid ontstond in de late 9de eeuw een versterkte handelsnederzetting, die zich in de 10de eeuw sterk ontwikkelde. Archeologisch opgravingen uit 1952-1953 onder en nabij het huidige Steen hebben bewezen dat er op de plaats van de latere burcht een vluchtburcht heeft bestaan die waarschijnlijk dateert tussen 837 en 879. Hierbij liep een aarden wal van het huidige Steen richting Vleeshuis en verder binnen de burchtgracht terug naar de Schelde. Er zijn indicaties van versteviging of herstelling van vóór 1200 toen alles door een stenen versterking vervangen werd. Binnenin bevond zich een radiaalvormige gegroepede nederzetting (zie de latere Matten- en Steenstraten, verdwenen bij het rechte trekken van de Scheldekaaien op het einde van de 19de eeuw) met sporen van drie boven elkaar liggende woonvlakken.

De burcht vormde de nucleus van waaruit de middeleeuwse stad groeide. De eerste versterking ter hoogte van de middeleeuwse burcht werd gevormd door een aarden wal met gracht, mogelijk voorafgegaan door een palissade. Binnen de omwalling ontstond een dichte bebouwing met het karakter van een proto-stedelijke handelsnederzetting. Omstreeks 980 bouwde de Duitse keizer Otto II de handelsnederzetting uit tot het versterkte centrum van een militair grensgebied, in casu het markgraafschap. Mogelijk al in de 11de eeuw werd de aarden wal omgeven door een imposante stenen burchtmuur. Al snel ging de burcht op in het zich verdichtende weefsel van de groeiende middeleeuwse stad. De verdedigingsfunctie van de versterkte burcht werd overgenomen door de opeenvolgende stadsvesten. Binnen en rond de burcht was de archeologische bodemopbouw zeer complex, met een overwegend goede bewaringstoestand, ook voor bijvoorbeeld organische materialen.

De groeiende agglomeratie zou in de late 11de eeuw omgeven zijn door een watersingel. Recent archeologisch onderzoek wees op de aanwezigheid van 10de-eeuwse bewoning buiten het burchtareaal en de aangrenzende ruiestad. Van zeer groot belang voor de studie van de middeleeuwse stedelijke woonhuisbouw zijn de overblijfselen van 9de-, tot 12de-eeuwse huizen. De gehele constructie ervan was opgevat in vakwerkbouw. Het nieuwe stadskwartier dat zich in de loop van de 12de eeuw ontwikkelde rond de O.L.V.-kerk zou begin 13de eeuw omweld worden met een vestenlijn, maar er werd geen duidelijke vermelding van een muur gevonden.

Rond ca. 1250 werd een klein gebied ('Dries') ten noorden van de stad aangehecht. Er werd een akte uitgegeven waarbij het domaniale goed "Lisgat" gelegen tussen Koolvliet en Sint-Pietersvliet aan de stad werd geschonken. In tegenstelling tot de bebouwing der vesten werden de straten voorbij de Wijngaardbrug, ofwel langs de binnenzijde (bijvoorbeeld de Huikstraat) ofwel langs weerszijden van de gracht (bijvoorbeeld de Verversrui) aangelegd. Mogelijk ligt de verklaring in het feit dat de vesten werden gebruikt voor de scheepvaart en de andere grachten voor de lakenbereiding (verven en vollen). Deze tweede kleine uitbreiding met de ruien, kanaal en straten bevond zich in de onmiddellijke omgeving van het plangebied, meer bepaald ten zuidwesten en zuidoosten. De vesten vormden een watersingel met aan de

binnenzijde een aarden wal en ze liepen van de Sint-Jansvliet, langs de Steenhouwersvest, Lombardenvest en Wiegstraat (de vroegere Ramshoofdvest) naar de Sint-Katelijnevest. Hier sloten de vesten aan bij de ruïen. Rond diezelfde tijd werd ook het Steen gebouwd en heel de burcht met een stenen muur omgeven. In de nieuwe stadsomwalling werden vijf poorten aangebracht. De straten langs de vesten bevinden zich alle op de buitenglooiing van de grachten en werden aangelegd na de derde stadsvergroting, dit is na 1314.

De aanhechting van nieuwe terreinen en het optrekken van nieuwe wijken nam na 1250 zeer snel toe. De 13de eeuw was een bloeiperiode voor handel en nijverheid en de bevolking steeg voortdurend, zodat de omwalde oppervlakte verdrievoudigd zou worden. Bij het begin van de 14de eeuw werden grote ommuringswerken uitgevoerd, waarbij heel de Scheldeoever werd afgesloten en voorzien van circa 25 torens. De stadsmuur liep op dit moment van de Schelde langs de Willem Lepel-, Sint-Rochus-, Bervoets- en Schermersstraat, de Sint-Jorisvest, Blauwtorenplein, Wappers-, Lange Claren-, Sint-Jacobs- en Prinsesstraat, de Cauwenberg, Stijfsel-, Falcon- en Ververs-ruï en zo verder langs de Oude Mansstraat en Sint-Pietersvliet terug naar de Schelde. Het plangebied bevindt zich in de omgeving van deze stadsmuur. Circa 1314 werd de voltooiing van deze stadsversterking bereikt. Hetzelfde jaar reeds legde men de grondslagen voor een nieuw tracé naar het oosten toe. Met de derde stadsvergroting (1295-1314) groeide het stedelijk gebied en de bevolking nam verder toe. In de periode 1314-1410 volgde een vierde stadsuitbreiding in oostelijke richting. Van dan tot het midden van de 16de eeuw bleef de stadsgrens onveranderd.

Het begin van de 16de eeuw vormde de start van Antwerpen als handelsmetropool. Langs de historische rede verhandelden internationaal actieve koopmanslieden producten van over de hele toenmalig gekende wereld. Als gevolg van de urbanisatiegolf die voortvloeide uit de economische hoogconjunctuur en de militaire dreiging uit de Nederlanden werd in 1520 het plan opgevat de stadsversterkingen te verbeteren. Na het beleg van Antwerpen in juli 1542 besloot het stadsbestuur met deze nieuwe omwalling te beginnen, de zogenaamde Spaanse wallen. Van Kronenburgpoort (nu ter hoogte van de Scheldestraat) tot Rode Poort volgde de nieuwe vestinggordel ongeveer hetzelfde tracé als de oude stadsommuring, in het noorden werd de stad echter aanzienlijk uitgebreid. De oude muur die zich uitstrekte van de Rode Poort tot de Herman Haecxpoort (nabij de Sint-Pietersvliet) werd afgebroken en de gronden gelegen tussen de vroegere stadsgracht, de Rode Poort, het Schijn en de Kattendijk werden bij de stad gevoegd. Dit nieuwe stadsgedeelte werd voortaan "Nieuwstad" genoemd. In 1555 was de nieuwe versterking klaar. De oude stadspoorten op de vesten van 1250 waren nu overbodig en bovendien hinderlijk voor het verkeer geworden; tussen 1518 en 1581 werden ze alle gesloopt.

De eerste nieuwe impulsen kreeg de stad in de Franse tijd (1794-1814). Napoleon wil van de stad een belangrijk commercieel en militair bolwerk maken. Aan beide zijden van het Hanzahuis werden twee handelsdokken uitgegraven, het Bonaparte- en het Willemdok. Deze dokken met sluisdeuren, ten noorden van het plangebied, dienden ter vervanging van de oudere vlieten, al bleven deze laatste wel in gebruik tot in de late 19de eeuw. Met de aanleg van de dokken kreeg de havenuitbouw een nieuwe impuls, zowel vanuit militair als economisch standpunt. Daarnaast werd onder Napoleon een nieuwe kaaimuur langs de Schelde opgericht, de Scheldemuren en -torens worden afgebroken. Ten zuiden van de stad bouwde hij ter hoogte van de voormalige Sint-Michielsabdij een arsenaal en een reeks scheepswerven.

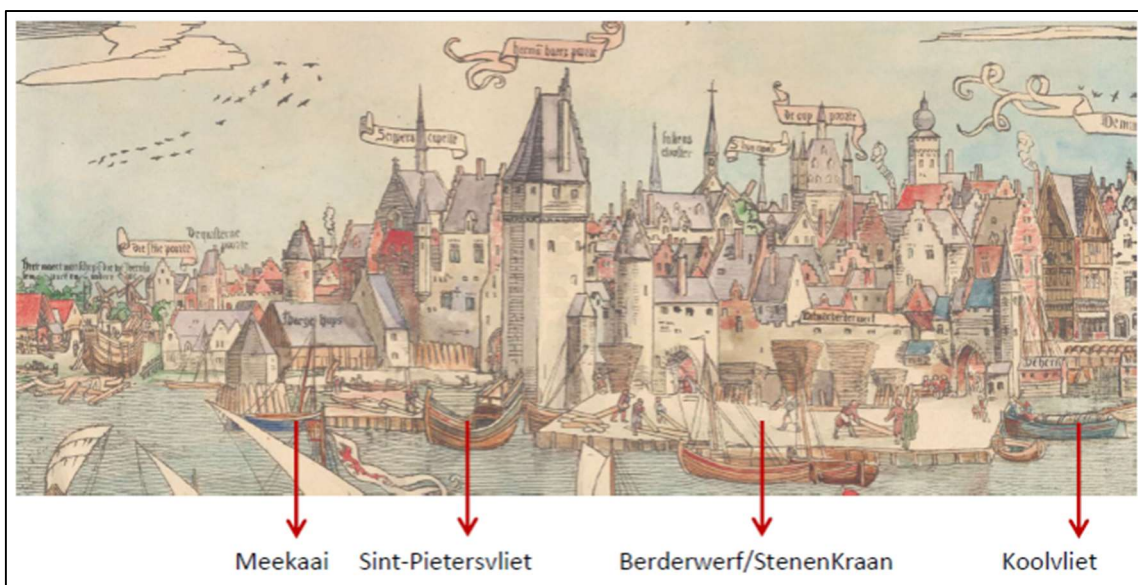
In 1859 werd de wet op het bouwen van een nieuwe kringvesting gestemd. Ze zou vertrekken aan het Ford Ferdinand (het Noordkasteel) dat tot aan de citadel zou worden uitgebouwd. Een kring van acht forten gelegen langs de huidige militaire baan werd eraan toegevoegd. Tussen 1817 en 1884 werden de meeste grachten gedempt of overwelfd. De Sint-Jansvliet, Koolvliet, Sint-Pietersvliet, ten zuiden van het plangebied, en de Brouwersvliet, ten noorden van het plangebied, werden gedempt en ter vervanging werden drie dokken voor de binnenvaart aangelegd op het Zuid. Verspreid over de binnenstad strekte zich nog steeds een ondergronds

netwerk van ruïen uit. Na 1864 werden de vroegere wallen, het Noord- en Zuid-Kasteel geslecht en de vrijgekomen gronden voor bebouwing aanbesteed. Nieuwe straten werden getrokken, oude verbreed en gesaneerd en diverse gebouwen van openbaar nut opgetrokken, de haven werd heringericht en de kaaien rechtgemaakt. Begin 20ste eeuw verdween ook deze laatste kringvesting om vervangen te worden door een forteneerks op circa 18 km. afstand van het stadscentrum (1906). Tussen 1877 en 1885 worden de Scheldekaaien rechtgetrokken. Hierdoor verdween de uitsprong in de Schelde ter hoogte van de Werf, met inbegrip van het oudste Antwerpse stratentracé en honderden huizen met historische en archeologische waarde. Met deze grootschalige operatie verdween ook de eeuwenoude haveninfrastructuur, wat het uitzicht van de Scheldekaaien op de rechteroever diepgaand veranderde. De ingreep had een drastische impact op de overblijfselen van de oude stadskern. De voormalige Vismarkt werd omgeschapen tot Steenplein, geflankeerd door loodsen en wandelterrassen. Verschillende straten werden verbreed en de rooilijnen aangepast. In 1910 werd met de afbraak van de Brialmontvesten, die nooit hun doelmatigheid hebben kunnen bewijzen, begonnen. De laatste resten ervan werden opgeruimd met de aanleg van de E3 autosnelweg.

Figuratieve en cartografische bronnen

Het redezicht van Antwerpen omstreeks 1515 (Figuur 1 en Figuur 2) vertoont de Meekaai en Sint-Pietersvliet die zich in de onmiddellijke omgeving van het plangebied bevinden. Volgens de historische gegevens en de archeologische projectie van de Scheldekaaien bevond het plangebied zich achter de middeleeuwse rede, ter hoogte van oude bouwblokken.

Een kaart uit omstreeks 1711 (Figuur 3) vertoont ook deze verschillende kaaien en vlieten en wijst eveneens bebouwing aan binnen het plangebied. Het plangebied kan georiënteerd worden op basis van de Sint-Pietersvliet, de Rouaanse kaai en de Schipperskapelstraat, die op deze kaart ook duidelijk benoemd zijn.

Figuur 1: Details uit het redezicht van Antwerpen ter hoogte van het plangebied (circa 1515).⁷

⁷ Stadsarchief Antwerpen – verkregen via Dienst Stadsarcheologie Antwerpen.

Figuur 2: Details van het redezicht van Antwerpen ter hoogte van het plangebied dat gelegen is achter de rede ter hoogte van de blauwe cirkel (circa 1515).⁸

Figuur 3: Uitsnede van "Plan de la ville et citadelle d'Anvers" daterend omstreeks 1711, met indicatie van de ligging van het plangebied (het noorden bevindt zich rechts).⁹

⁸ Stadsarchief Antwerpen – verkregen via Dienst Stadsarcheologie Antwerpen.

⁹ CARTESIUS 2023

Plan 5: Plangebied op de Ferriskaart (analoog; 1:25.000; 14/11/2023).

De Ferriskaart (Plan 5) en Vandermaelenkaart (Plan 6) vertonen ter hoogte van het plangebied duidelijk een woonblok. Deze kaarten zijn gelijkaardig aan elkaar, maar zijn beide echter weinig gedetailleerd. Binnen het bouwblok zijn verder geen percelen of details weergegeven. De Poppkaart en Atlas der Buurtwegen zijn niet beschikbaar voor het plangebied.

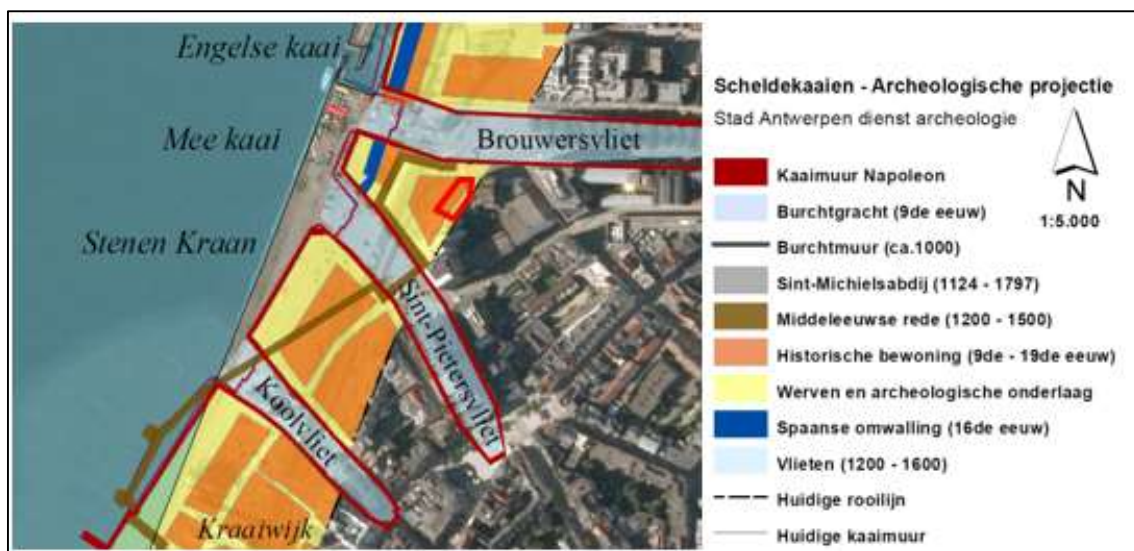
Er zijn diverse historische kaarten van Antwerpen beschikbaar. Deze worden hier niet allemaal weergegeven. Het is op basis van de kaartgegevens duidelijk dat binnen het plangebied bebouwing aanwezig was vanaf de 16de eeuw. Deze wordt op verschillende kaarten anders weergegeven. Het lijkt alsof het plangebied behoorde tot een bouwblok waarvan de dimensies grotendeels overeenkomen met de huidige hoekbebouwing.

Plan 6: Plan op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 14/11/2023).

Archeologische projectie Scheldekaaien

Een uitsnede uit de archeologische projectie van de dienst archeologie van de stad Antwerpen, stelt dat het plangebied gelegen is tussen Sint-Pietersvliet en Brouwersvliet (Figuur 4). Het ligt binnen de middeleeuwse rede (1200-1500) en de Spaanse omwalling (16de eeuw), en ter hoogte van te verwachten historische bebouwing (9de - 19de eeuw) en werven met een archeologische onderlaag.

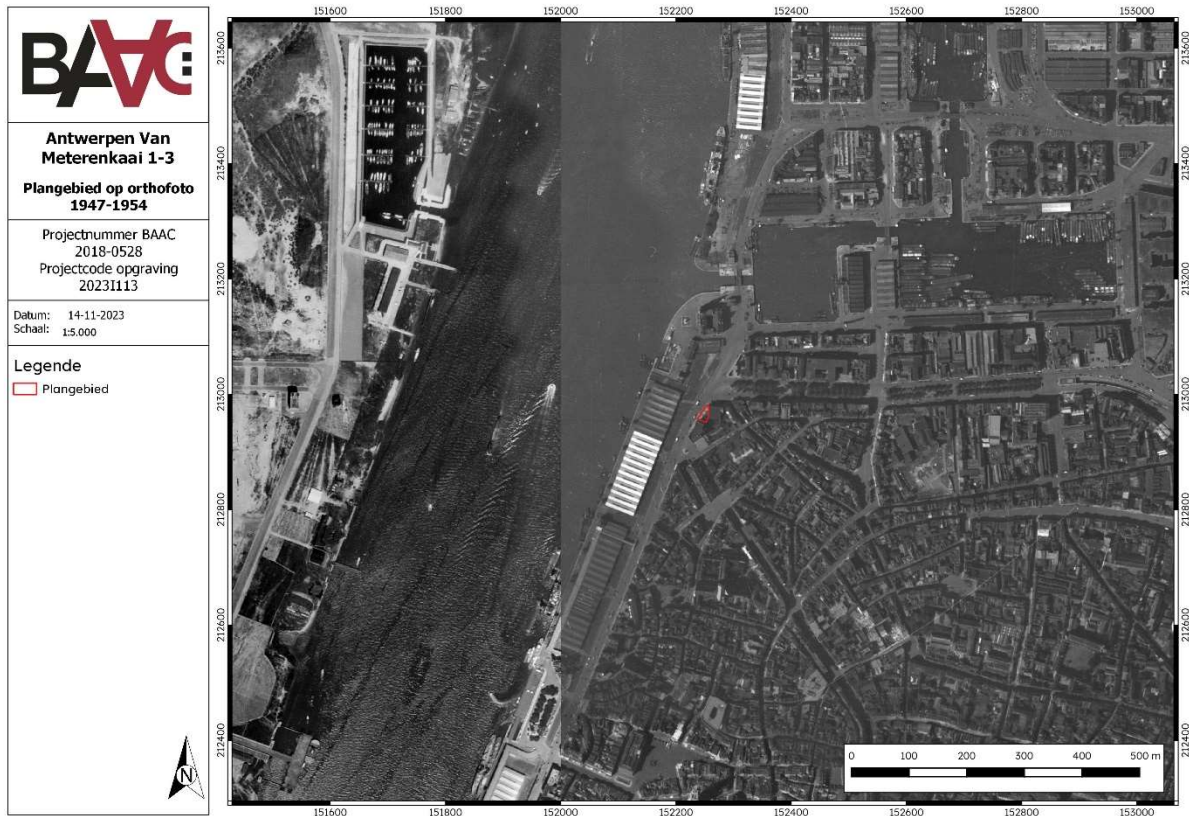

Figuur 4: Uitsnede van de archeologische projectie van de Scheldekaaien van de Dienst Stadsarcheologie Antwerpen met aanduiding van de locatie van het plangebied (rood).¹⁰

¹⁰ Verkregen via Dienst Stadsarcheologie Antwerpen; volledig bestand in de bijlagen.

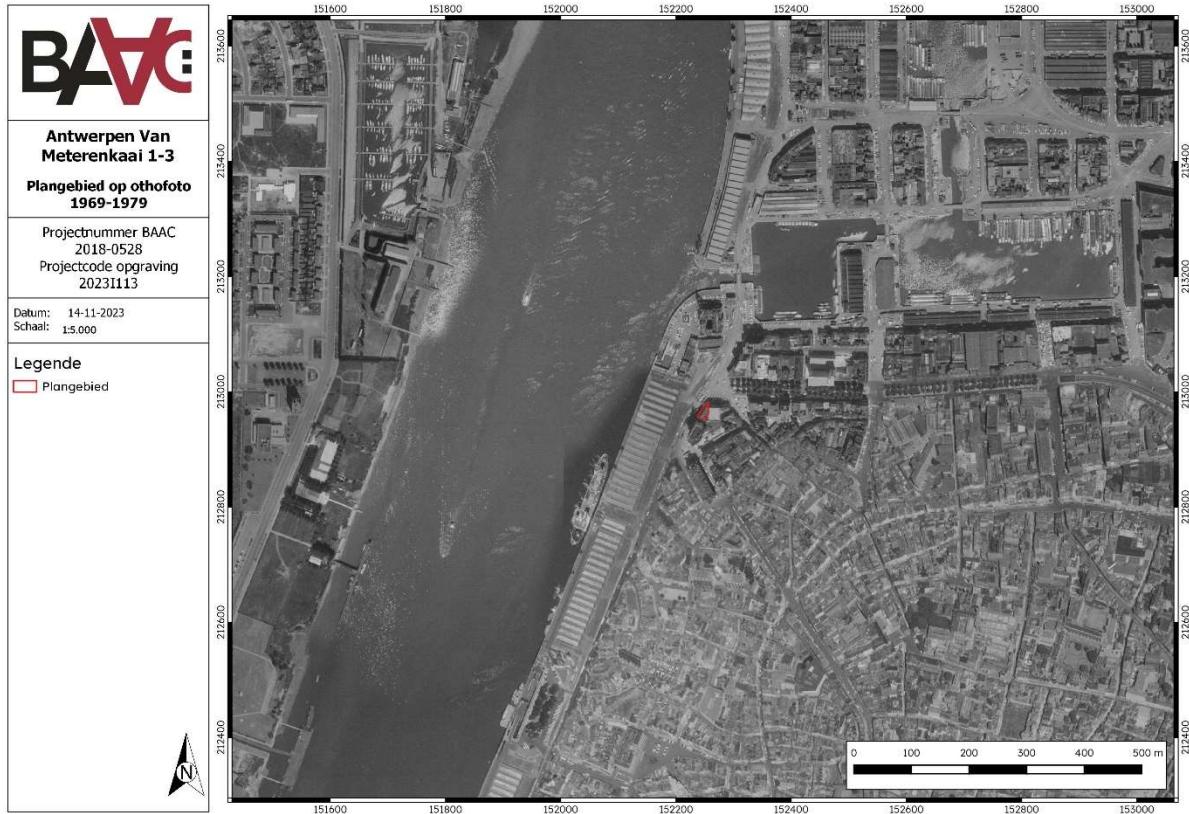
Orthofotografische bronnen¹¹

Op historische kaarten leek het plangebied steeds bebouwd, maar de orthofoto van 1947-1954 vertoonde voor het eerst een vrije zone ter hoogte van het plangebied (Plan 7). De voorgaande bebouwing was op dit moment dus niet langer aanwezig. De bouw van het huidige gebouw gebeurde in de jaren 1970. Het is reeds zichtbaar op de orthofoto van 1969-1979 (Plan 8).

Plan 7: Plangebied op luchtfoto 1947-1954 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).

¹¹ CARTESIUS 2023

Plan 8: Plangebied op luchtfoto 1969-1979 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).

Centraal Archeologische Inventaris

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) geeft een grote hoeveelheid archeologische waarden weer in de omgeving van het plangebied (Plan 9). Binnen het plangebied zelf worden geen indicatoren weergegeven, echter onmiddellijk ten westen van het plangebied werd een zone afgebakend die volgens cartografische studie zou behoren tot de oude stadskern van Antwerpen (ID 366346).

Enkele bijkomende waarden onmiddellijk in het noordoosten van het plangebied bevestigen door middel van archeologische opgravingen de aanwezigheid van de Brouwersvliet met kaaimuur, gedempte grachten en laatmiddeleeuwse bewoning in deze omgeving (ID 156558) en de aanwezigheid van een verder onbepaalde structuur (ID 100941). Ten zuidwesten in de directe omgeving van het plangebied worden eveneens enkele waarden aangetroffen. Het gaat hier opnieuw om afgebakende zones die zou behoren tot de oude stadskern en herkend werden op basis van cartografische studie (ID 366345 en 366342).

Diverse archeologische opgravingen in de omgeving van het plangebied bevestigen de aanwezigheid van kades en vlieten en laatmiddeleeuwse bewoning. Men trof hierbij restanten van bakstenen huizen, oeverbeschoeiing, kelders, funderingsmuren, afvalcontexten, vloerresten en verschillende categorieën vondstmateriaal.¹²

¹² CAI 2023 ID 156609 ; 156392 ; 152756

Plan 9: Plangebied en nabije omgeving op de CAI-kaart¹³ (digitaal; 1:250; 14/11/2023).

¹³ CAI 2023

1.3 Onderzoeksoopdracht

1.3.1 Onderzoeksdoelstelling

De geplande ingrepen hebben een gezamenlijke oppervlakte van minder dan 40 m². Het plangebied valt niet in een beschermde archeologische site, maar ligt wel in een archeologisch vastgestelde zone, met name in de historische kern van Antwerpen¹⁴. Het bevindt zich dan ook niet binnen een zone aangeduid op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).¹⁵

Volgens de geldende criteria inzake de noodzaak van een archeologienota is voor deze ingrepen (kleiner dan 100 m²) wettelijk gezien geen archeologienota noodzakelijk. Echter omwille van de ligging in de historische kern van Antwerpen en het potentieel op aanwezigheid van archeologische waarden onder de kelder, wenste de opdrachtgever alsnog een aanvraag tot toelating voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstelling te laten opstellen voor de geplande ingrepen. Op die manier kan een inschatting gemaakt kan worden van het archeologisch potentieel van het plangebied en kunnen de eventuele vondsten op een gedegen manier gedocumenteerd worden zonder dat het bouwproject vertraging oploopt.

Een dergelijke toelating blijft twee jaar geldig. Aangezien de archeologische begeleiding pas in 2023, lange tijd na de oorspronkelijke aanvraag, kon uitgevoerd worden, zijn er hernieuwde aanvragen ingediend. Daarom kan dit dossier gelinkt worden aan drie ID-nummers; waarvan de eerste twee verlopen zijn en de archeologische begeleiding in het kader van de derde aanvraag pas uitgevoerd werd: ID167¹⁶, ID437¹⁷ en ID613¹⁸.

Op basis van het gevoerde onderzoek in de toelatingsaanvraag werd voorgesteld om een opgraving uit te voeren binnen de geplande graafwerken. Aangezien de geplande ingrepen relatief klein zijn qua oppervlak werd voorgesteld het archeologisch onderzoek uit te voeren tijdens de civieltechnische werken en dus een archeologische opgraving in de vorm van een werkbegeleiding te adviseren. De concrete doelstellingen van het verder onderzoek hebben betrekking op het nagaan van de aan-/afwezigheid van archeologische sporen. Indien deze aanwezig zijn dient de archeologische waarde van de sporen achterhaald te worden.

Er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

1.3.2 Onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:
 - o Wat is de aard van deze waarden?
 - o Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
 - o Wat is de ouderdom van deze waarden?

¹⁴ IOE 2023 erfgoedobjecten 140031

¹⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2023.

¹⁶ CORNELIS 2018

¹⁷ CORNELIS 2020

¹⁸ CORNELIS 2023

- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Welke meerwaarde hebben deze waarden binnen de stadsgeschiedenis van Antwerpen?

1.3.3 Geplande werken en bodemingrepen

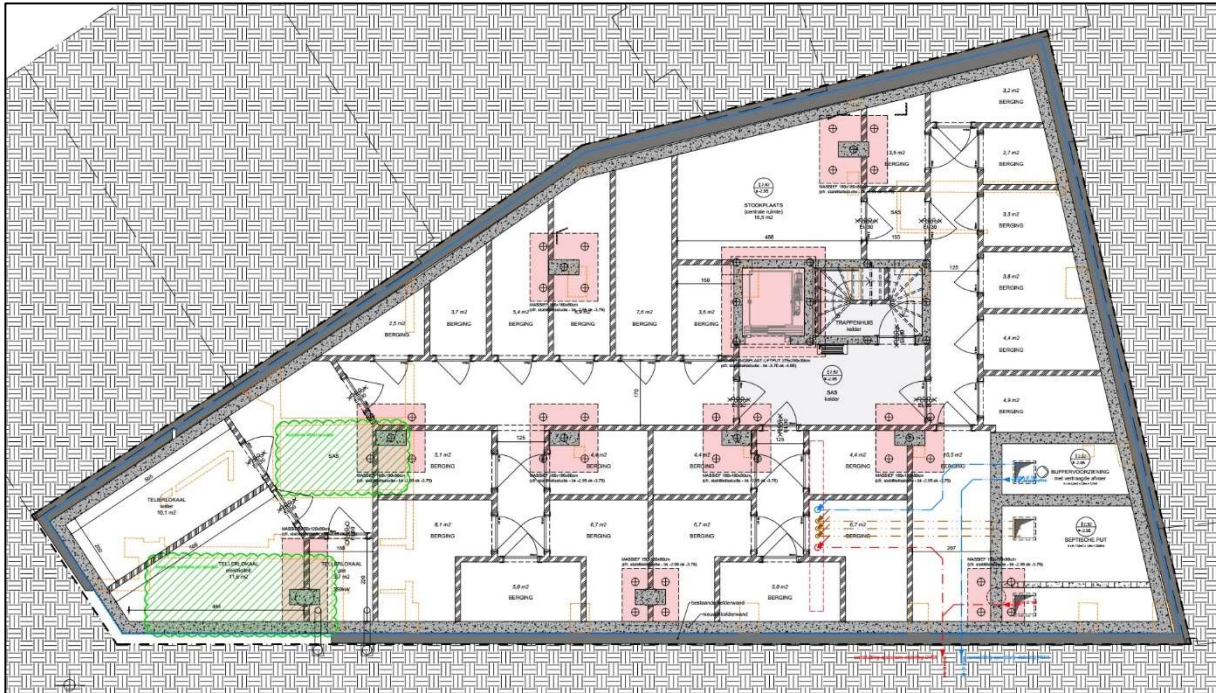
Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouwproject gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren slechts zeer minieme bodemingrepen, aangezien deze zich binnen een reeds bestaande en te behouden kelderverdieping bevinden. Op die manier vormen deze ingrepen slechts een kleinschalige bedreiging voor het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit echter nog steeds een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied aan de Van Meterenkaai te Antwerpen bedraagt ca. 330 m². De opdrachtgever zal het bestaande gebouw tot op het gelijkvloers slopen. De huidige toestand en bestaande toestand zijn bijna identiek. De kelderverdieping blijft dan ook grotendeels bewaard. Zo zullen de zijwanden, vloer en fundering bewaard blijven, zij het versterkt met bijkomende fundering langs de wanden en door middel van paalkoppen met micropalen. Het grondplan (Figuur 5) en de doorsnede (Figuur 6) vertonen eveneens deze verstevigingen, de locatie van de negen nieuwe paalkoppen en geplande micropalen en de locatie van een nieuwe liftput, die dieper zal reiken dan het huidige kelderniveau en eveneens voorzien wordt van een nieuwe funderingsplaat. Deze ingrepen zijn niet aaneensluitend en hebben een gezamenlijke oppervlakte van minder dan 40 m².

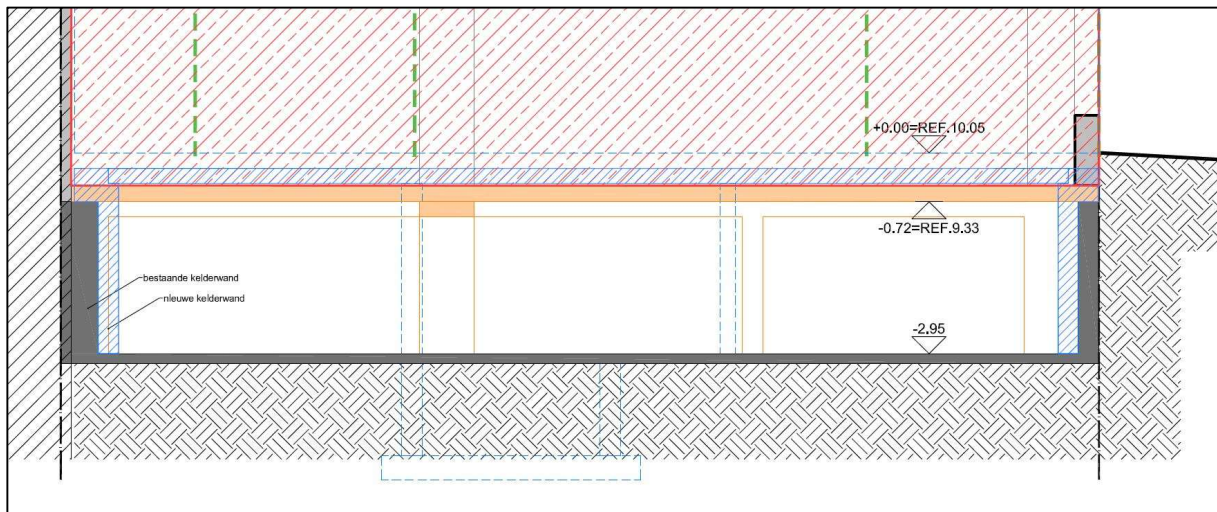
De ingrepen in de bodem hebben de volgende afmetingen:

- Plaatsing van een nieuwe liftput met funderingsplaat: 2,75 m x 2,90 m met een dikte van 30 cm, waarbij de onderzijde op -4,5 m ten opzichte van de 0-pas gelegen is. De 0-pas bevindt zich op het niveau van het huidige maaiveld (zijnde + 7,04 m TAW), waardoor de fundering van de liftput dus op een diepte van ca. 1,5 m onder het kelderniveau aangelegd wordt. Het gaat hier om een totale ingreep van 8 m².
- Negen nieuwe paalkoppen: deze kennen variërende afmetingen, met name zes koppen van 1,8 m x 1,8 m, twee paalkoppen van 1,5 x 1,5 m en één paalkop van 2,5 x 1,2 m. Elk kennen ze een dikte van 80 cm, waarbij de onderzijde op maximaal -3,75 m gelegen is ten opzichte van de 0-pas. De paalkoppen hebben elk een ingreepgrootte tot 3 m² en omvatten samen bijgevolg ca. 27 m².
- Micropalen: maximaal 20 cm diameter tot grotere diepte. Deze palen zullen door de paalkoppen gaan en bijgevolg geen extra ingreep vormen.

Omwille van technische uitvoerbaarheid en kost worden de sonderingen voor het stabiliteitsonderzoek pas uitgevoerd na afbraak van het bestaande pand. Aangezien er voor deze vooropgestelde werken nog geen aannemer aangesteld is en de exacte funderingsdikte en -samenstelling van de huidige kelder onbekend is, is het mogelijk dat een aannemer bij de uitvoering van de werken genoodzaakt is het vooropgestelde plan met kleine afwijking uit te voeren. Het zou hierbij kunnen gaan over het verschuiven van de paalkoplocatie of het uitgraven van een iets ruimere funderingsput. Deze aanpassingen kunnen slechts miniem zijn, aangezien de lijn waarop de paalkoppen aangebracht dienen te worden dient behouden te blijven en de liftschacht een vaste locatie heeft. Het totaal aan ingrepen onder de kelder zal onder geen omstandigheden meer dan 100 m² bedragen.

Figuur 5: Grondplan geplande kelder met aanduiding in rood van paalkoppen en liftputfundering.¹⁹

Figuur 6: Doorsnede van afbraakplan met details van de huidige (grijs) en geplande ingrepen (blauw).²⁰

¹⁹ Plan aangeleverd door initiatiefnemer.

²⁰ Plan aangeleverd door initiatiefnemer.

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Methode en technieken

Algemene bepalingen²¹

De werfbegeleiding is in essentie een opgraving en is bijgevolg onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als een opgraving. Voor de algemene vereisten waaraan de opgraving dient te voldoen, wordt verwezen naar het hoofdstuk 15 in de Code van Goede Praktijk. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk hoofdstukken 14 en 15). De werfbegeleiding betracht zo maximaal mogelijk de technieken van een archeologische opgraving te benaderen.

Binnen de krijtlijnen van het huidige onderzoek, moet men er van uitgaan dat alle decretaal bepaalde algemene en technische bepalingen voor een werfbegeleiding zonder probleem kunnen uitgevoerd worden. Aangezien het uitvoeren van een volwaardige opgraving niet mogelijk is gezien de technische uitvoeringswijze van de geplande bodemingreep, wordt een werfbegeleiding geadviseerd. Onvoorziene afwijkingen ten aanzien hiervan worden opgenomen en gemotiveerd in het archeologierapport en het eindverslag van de opgraving. Het assessment en de verwerking van de opgravingsresultaten, de rapportage en conservering en omgang met het archeologisch ensemble gebeuren op dezelfde wijze als de opgraving.

Specifieke methode²²

Gezien de beperkte oppervlakte van de verschillende verstoringen wordt voorgesteld om alle graafwerken in één keer uit te voeren onder begeleiding van een team archeologen. Omdat er verschillende dieptes van uitgraving voorzien zijn wordt opgelegd dat er wordt uitgegraven tot op het archeologisch niveau of tot op de te verstoren diepte als het archeologisch niveau nog niet bereikt werd.

In regel worden alle sporen of structuren in het vlak volledig opgegraven met uitzondering van zeer grote of zeer diepe sporen zoals bijvoorbeeld funderingen. Er wordt indien mogelijk wel voorzien in een boring in eventuele diepere grondsporen zodat getracht wordt een bewaarde diepte te achterhalen. Het profiel van de boring wordt geregistreerd om zodoende een opbouw van deze sporen te bekomen. Tijdens de boring wordt nagegaan of het nuttig is staalname te doen en of stalen kunnen genomen worden van de sedimenten van deze boringen.

Het veldwerk wordt dermate georganiseerd dat er efficiënt en wetenschappelijk verantwoord wordt opgegraven. Er wordt gestreefd naar een maximale afstemming van graafwerk en grondverzet enerzijds en opgravingsploegen anderzijds. Opengelegde vlakken mogen voorafgaand aan het archeologisch onderzoek niet betreden worden met zwaar materiaal. Er wordt onmiddellijk na openleggen voorzien in een volledige opmeting van werkputten en sporen. Dit betekent dat een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is, indien meerdere veldwerkdagen noodzakelijk zijn.

²¹ CORNELIS 2023

²² CORNELIS 2023

Voor de registratie van een referentieprofiel kan gebruik gemaakt worden van de zone van de liftput. Eenmaal alle archeologische sporen of structuren binnen deze zone zijn opgegraven, kan hier, indien mogelijk, een profielput aangelegd worden.

Voor de specifieke vereisten waaraan de opgraving dient te voldoen, wordt verwezen naar het hoofdstuk 15 in de Code van Goede Praktijk. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk hoofdstukken 14 en 15.

Staalname

De onderzoeksstrategie omvat tevens een voorstel voor staalname. De veldwerkleider beslist op welke manier de staalname wordt aangepakt en of het eventueel alsnog nodig is een natuurwetenschapper te betrekken, rekening houdend met het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Hoofdstuk 20 in de Code van de Goede Praktijk bespreekt uitvoerig het natuurwetenschappelijke onderzoek bij opgravingen. Voor bemonsteringsstrategie wordt verwezen naar hoofdstuk 20.3 van de Code van Goede Praktijk. Ook het assessment van de staalnames gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk.

Duur en fasering opgraving

De veldwerkfase wordt geraamd op twee werkdagen. Hierbij wordt het aanleggen, documenteren en afwerken van het opgravingsvlak en het documenteren van coupes en profielen voorzien. Bij het veldwerk wordt uitgegaan van een personeelsbezetting bestaande uit één veldwerkleider en één assistent-archeoloog. Voor de verwerking, assessment van de resultaten en rapportage wordt minimaal de veldwerkleider en de assistent-archeoloog ingezet.

Personeelseisen

Het team dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van het archeologisch onderzoek dient te bestaan uit een erkend archeoloog die als veldwerkleider optreedt. Deze persoon beschikt over minstens 240 werkdagen opgravingservaring, waarvan minstens 120 werkdagen in stadscontexten. Indien de erkend archeoloog niet aanwezig is in het veld, dient een veldwerkleider met dezelfde competenties continu aanwezig te zijn en diens taken over te nemen. De erkende archeoloog en/of veldwerkleider heeft de autoriteit over de uitvoering van het gehele project en staat in voor onder meer de meldingen van de aanvang van opgraving, het indienen van het archeologierapport en het eindverslag, het beheren van archeologische ensembles tijdens het onderzoek en het overdragen van archeologische ensembles aan het einde van het onderzoek. Elke activiteit die ontplooid wordt in het kader van een archeologisch onderzoek door de erkende archeoloog, zijn werknemers of medewerkers, of zijn onderaannemers tijdens dienstverband valt onder de eindverantwoordelijkheid van de erkende archeoloog. Hij is aansprakelijk voor het goede verloop van het onderzoek en het naleven van de decretale bepalingen en de bepalingen uit de Code van Goede Praktijk. De erkende archeoloog (als natuurlijk persoon) bepaalt de strategie van het archeologisch onderzoek dat onder zijn autoriteit wordt uitgevoerd en valideert de op te leveren producten. Indien de erkende archeoloog zelf of binnen zijn organisatie niet beschikt over bepaalde specialistische expertise en dit onderzoek uitbesteedt, maakt hij de opdrachtschrijving hiervoor dusdanig op dat de uitvoering verloopt conform de bepalingen uit de Code van Goede Praktijk. De veldwerkleider draagt de dagelijkse leiding van het archeologisch onderzoek, brengt de voorziene onderzoeksstrategie ten uitvoer en behoudt de controle over de werkzaamheden.

De veldwerkleider wordt minstens bijgestaan door één assistent archeoloog die beschikt over het diploma zoals omschreven in het archeologiebesluit en beschikt minstens over 120

werkdagen opgravingservaring, waarvan minstens 60 werkdagen in stadscontexten. De assistent archeoloog vervult uitvoerende taken, op aansturen van de veldwerkleider, en staat de veldwerkleider bij in zijn taken.

Natuurwetenschappers, aardkundigen, geofysici en materiaaldeskundigen worden alleen aangewend op vraag van de erkend archeoloog die het nodig acht op basis van de gegevens die vergaard worden tijdens de archeologische opgraving.

Risicoanalyse en remediëring

Er worden geen specifieke risico's voorzien.

1.4.2 Organisatie van het onderzoek

Het onderzoek werd uitgevoerd op 9 november 2023 onder leiding van erkend archeoloog Jeroen Vanden Borre. Hij werd hierbij bijgestaan door archeoloog Alice-Jan Hellinx. Het veldwerk bestond enerzijds uit het archeologisch begeleiden van het uitgraven van de liftput tot op de te verstoren diepte en anderzijds uit een visuele controle op de aanwezigheid van archeologische resten in de overige kleinere en minder diepe putten voor de paalkoppen.

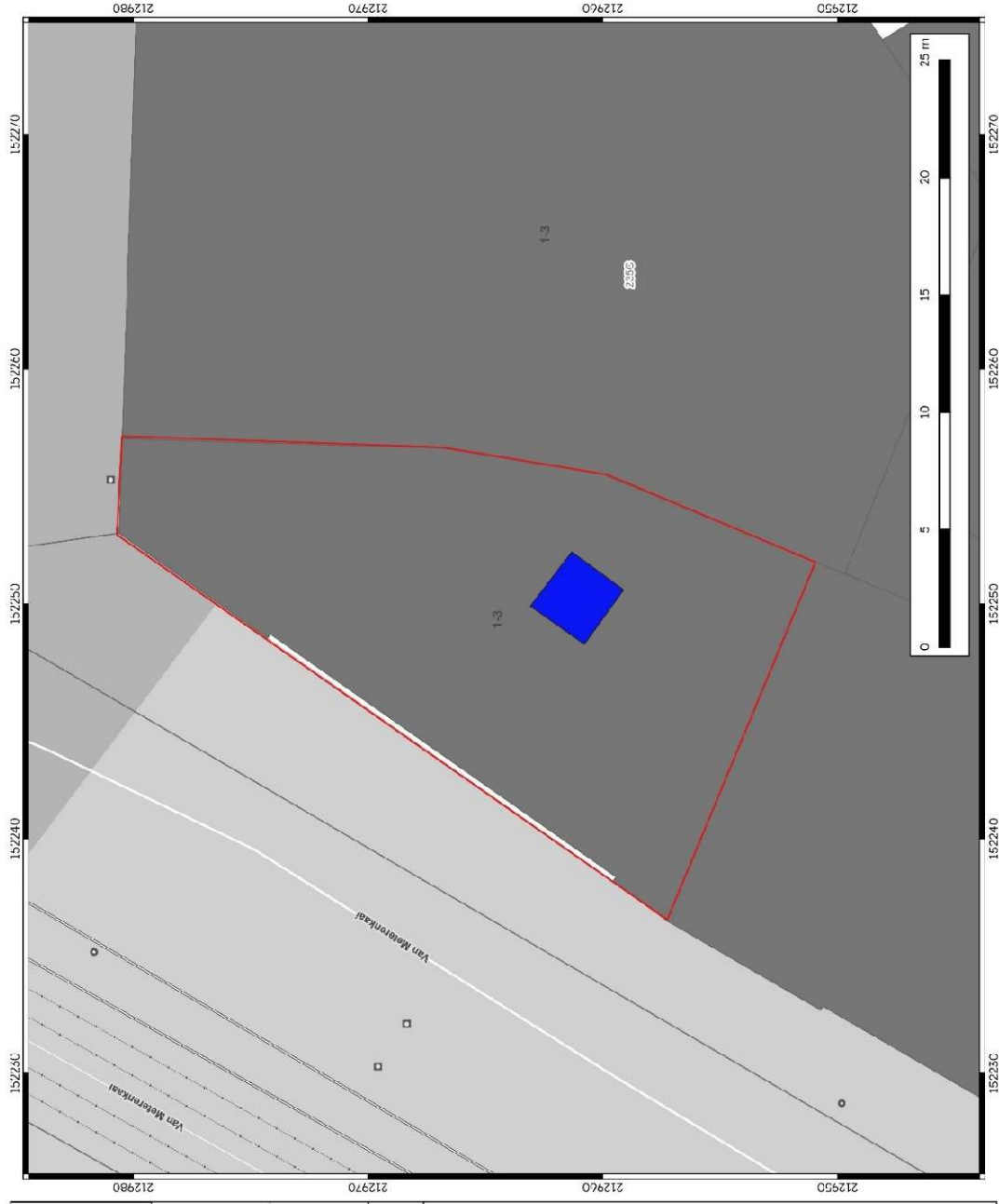
Er werd dus één werkput aangelegd voor een totale oppervlakte van 8 m². Van dit opgravingsvlak werden overzichtfoto's gemaakt en met behulp van een GPS van het type Geomax Zenith 25 PRO werd het vlak ingemeten en gedocumenteerd. Gebruik makend van een GIS omgeving werden de verzamelde data verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

Het onderzoek werd uitgevoerd conform de bepalingen in de Code van Goede Praktijk en eveneens conform de beschreven methodologie in het plan van aanpak in de toelatingsaanvraag (ID613)²³.

Er zijn geen vondsten tijdens het veldwerk aangetroffen. Wegens het ontbreken van relevante sporen zijn ook geen monsters genomen. Er dienen geen wetenschappelijke onderzoeksvraagstellingen beantwoord te worden, daarom wordt geen selectie- en inzamelstrategie voorgesteld.

Er werden ook geen bijkomende actoren, specialisten of derden geraadpleegd in het kader van het onderzoek.

²³ CORNELIS 2023

	Antwerpen Van Meterenkaai 1-3 Plangebied met werkputten op GRB
	Projectnummer BAAC 2018-0528 Projectcode opgraving 20231113
Datum: 9-11-2023 Schaal: 1:150	Legende Plangebied werkput

Plan 10: Weergave van de locatie van de werkput op het GRB (digitaal; 1:250; 09/11/2023).

2 Bodem en paleolandschap

2.1 Paleolandschappelijk en bodemkundig kader

Zoals hogerop vermeld, bevindt het gebied waar de stad Antwerpen zich ontwikkelde, nabij de samenloop van de rivieren Schelde en Schijn. Hoewel beide rivieren doorheen de tijd wijzigingen ondergingen, speelt vooral de Schelde een cruciale rol in de stadsontwikkeling. Bodemkundig kenmerkt het grondgebied van de stad Antwerpen zich door het voorkomen van diverse bodemtypes, met natte alluviale gronden (Scheldeboorden en -vallei), natte tot droge (soms lemige) zandgronden (al dan niet met het voorkomen van klei) en polders. Hieronder schuilen dan de pleistocene afzettingen. Op veel plaatsen, niet alleen in de bebouwde kernen maar ook in grote delen van de haven en op de linkeroever van de rivier, is de oorspronkelijke bodemopbouw gewijzigd onder impuls van verstedelijking en industrialisering. Op de bodemkaart van Antwerpen is bijna de hele stad door de grote aanpassingen die gebeurden, gekarteerd als bebouwde zone of opgehoogd terrein.²⁴

2.2 Bodemkundige profielregistraties en interpretatie bodem en paleolandschap

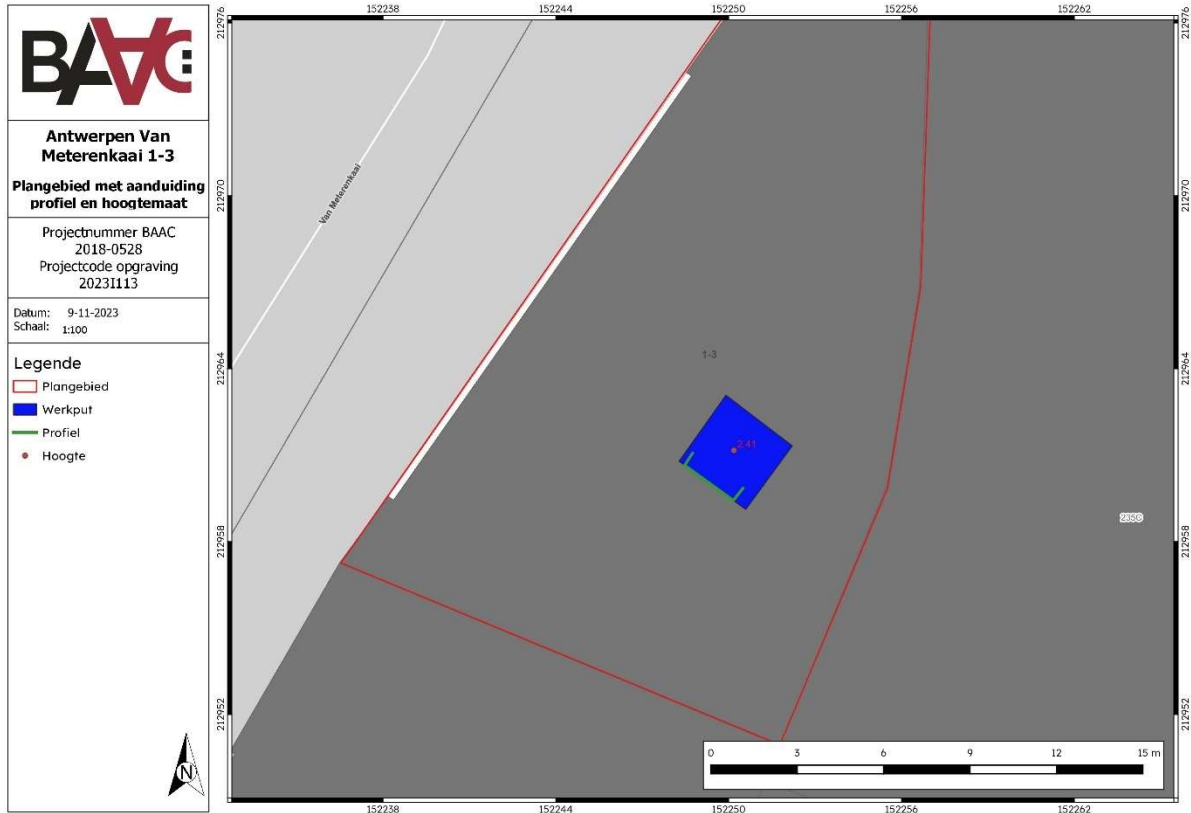
Er werd tijdens het onderzoek één profiel langs de zuidrand van de werkput opgeschoond (Figuur 7 en Plan 11). Hierin werden drie antropogene lagen waargenomen. De bovenste 60 cm bestond uit de betonnen funderingsplaat van het gebouw. Daaronder volgde een heterogeen kleilig puinpakket met baksteen inclusies van ca. 40 cm dikte. Onderaan werd een zandig blauwgrijs pakket met inclusies van schelpen, hout en mortel bereikt. Beide onderste lagen werden duidelijk subrecent opgebracht, mogelijk bij de bouw van het bestaande gebouw in de jaren 1970.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat ter hoogte van dit terrein, onder het afgebroken gebouw, het bodemarchief tot ongeveer 4,5 m onder het huidige maaiveld bestaat uit recente verstoringen en subrecente lagen. Dit sluit aan bij het gegeven dat grote delen in het centrum een gewijzigde bodemopbouw kennen onder impuls van grote aanpassingen en bouwwerken. Ook binnen dit plangebied lijkt de oorspronkelijke bodemopbouw niet bewaard gebleven, tot minstens het onderzochte niveau.

²⁴ CORNELIS 2023

Figuur 7: Profiel 1 langs de zuidrand van de liftput.

Plan 11: Weergave van de bodemkundige profielregistraties en de vlakhoogte (maaiveld ligt op ca. + 7,0 m TAW) (digitaal; 1:250 09/11/2023).

3 Sporen en structuren

3.1 Inleiding

Er werden geen sporen, structuren of archeologische ensembles aangetroffen aan het oppervlak van het onderzoeksterrein.

Er werd één werkput aangelegd voor een totale oppervlakte van 8 m². Het vlak werd aangelegd op de verstoringsdiepte van de liftput, ca. 4,5 m onder het maaiveld of 1,5 m onder de bovenzijde van de keldervloer. Hierbij werd geen archeologisch relevant niveau aangetroffen.

Noch tijdens het afgraven, noch op het vlak werden archeologisch sporen of structuren aangetroffen. Bijgevolg kan er geen beschrijving of interpretatie van het sporenbestand worden weergegeven.

3.2 Opbouw archeologische site

Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat op de geringe uit te graven oppervlakte twee funderingspalen van het net afgebroken gebouw aanwezig waren. De onderzijde hiervan werd niet bereikt. Er kan gezien de afmetingen en locatie vanuit gegaan worden dat deze palen het bodemarchief erg verstoord hebben (Figuur 8). Uit het profiel werd reeds duidelijk dat er uitsluitend subrecente, antropogeen opgebrachte lagen aanwezig waren. Het optrekken van de huidige bebouwing zorgde daarnaast ook voor een sterke impact op de ondergrond, met name door de aanleg van een betonfunderingsplaat en de paalfunderingen.

Resten van de verwachte verdedigingswerken waren hier dus niet (meer) aanwezig, of bevonden zich nog onder het onderzochte niveau.

Figuur 8: Uitgraven van de liftput, met aanwezigheid van twee oudere funderingspalen.

Naast het uitgraven van de liftput werden ook de reeds aangelegde putten voor de paalkoppen visueel gecontroleerd op archeologische resten. De locaties ervan staan aangeduid op het grondplan (Figuur 5). Deze putten kenden nog kleinere afmetingen en reikten minder diep, meestal tot net onder de betonfundering van de vloer. Overal werd een gelijkaardige subrecente antropogeen opgebrachte laag waargenomen. Verder werden nergens sporen of structuren noch een archeologisch relevant niveau aangetroffen. Verdere archeologische begeleiding bij het uitgraven werd niet nodig geacht. Hieronder worden enkele overzichtsfoto's getoond.

Figuur 9: Overzicht van de keldervloer met de uitgegraven putten voor de paalkoppen.

Figuur 10: Overzicht van een uitgegraven put voor de paalkoppen.

Figuur 11: Overzicht uitgegraven liftput.

Figuur 12: Overzicht uitgraven liftput tot op verstoringsdiepte.

4 Vondsten en stalen

Er zijn geen vondsten aangetroffen tijdens de opgraving. Er dient geen conservering van het vondstensemble noch deponering voorzien te worden.

Verder zijn ook geen monsters genomen tijdens het veldwerk. Het aanwenden van natuurwetenschappelijk onderzoek is dus niet aangewezen.

5 Synthese onderzoeksresultaten

5.1 Datering en interpretatie van de archeologische site

Tijdens de archeologische werfbegeleiding aan de Van Meterenkaai 1-3 te Antwerpen is één werkput aangelegd voor een totale oppervlakte van circa 8 m². Anderzijds werd een visuele controle op de aanwezigheid van archeologische resten in de overige kleinere en minder diepe putten voor de paalkoppen uitgevoerd.

Hierbij werden geen archeologisch relevante sporen en/of structuren aangetroffen. Binnen de werkput werden enkele subrecente ophogingslagen en recente verstoringen vastgesteld. Er werd bijgevolg geen nieuwe kennis verzameld die de datering en/of de interpretatie van het onderzoeksgebied kunnen bijstellen. De verwachte resultaten uit de toelatingsaanvraag kunnen bijgevolg niet verder worden uitgebreid of bijgesteld.

Als conclusie kan gesteld worden dat het onderzoek te Antwerpen geen relevante informatie aan het licht heeft gebracht. Enerzijds kan dit worden verklaard door de eerder beperkte ingrepen waarmee de werken gepaard gingen, anderzijds is gebleken dat zich binnen het onderzoeksgebied een subrecent, antropogeen ophogingspakket van minstens anderhalve meter dikte onder het vloerniveau van de kelder bevindt, waarbinnen geen waardevolle archeologie aanwezig is.

5.2 Aanwezigheid archeologisch erfgoed na het onderzoek

5.2.1 Niet opgegraven archeologisch erfgoed

Tijdens het uitgraven van de liftput werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Indien er binnen het terrein toch nog oudere sporen, structuren of archeologisch relevante niveaus aanwezig zijn, werden ze niet verstoord door de geplande werkzaamheden. Bijgevolg bleven ze naar aanleiding van deze ingrepen in situ behouden. Voor een behoud in situ van mogelijke resten en niveaus zijn geen bijkomende maatregelen nodig.

5.3 Beantwoording onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen dienen te worden beantwoord:

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?

Tijdens het onderzoek werden geen archeologisch relevante niveaus aangesneden en werden geen archeologisch relevante sporen en structuren aangetroffen. Resten van de verdedigingswerken waren hier dus niet (meer) aanwezig, of bevonden zich nog onder het onderzochte niveau. Binnen de werkput zijn uitsluitend recente verstoringen en subrecente lagen vastgesteld.

De overige vragen over de aard, bewaringstoestand en ouderdom van de archeologische waarden zijn niet van toepassing.

6 Samenvatting

Naar aanleiding van enkele kleinschalige bodemingrepen die zullen gebeuren in de kelder van het gebouw aan de Van Meterenkaai 1-3 te Antwerpen heeft BAAC Vlaanderen bvba een opgraving in de vorm van een werfbegeleiding uitgevoerd. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouwproject gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren slechts zeer minieme bodemingrepen, aangezien deze zich binnen een reeds bestaande en te behouden kelderverdieping bevinden.

Volgens de geldende criteria inzake de noodzaak van een archeologienota is voor deze ingrepen (kleiner dan 100 m²) wettelijk gezien geen archeologienota noodzakelijk. Echter omwille van de ligging in de historische kern van Antwerpen en het potentieel op aanwezigheid van archeologische waarden onder de kelder, wenste de opdrachtgever alsnog een aanvraag tot toelating voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstelling te laten opstellen voor de geplande ingrepen. Op die manier kan een inschatting gemaakt kan worden van het archeologisch potentieel van het plangebied en kunnen de eventuele vondsten op een gedegen manier gedocumenteerd worden zonder dat het bouwproject vertraging oploopt.

Tijdens het uitgevoerde onderzoek werd het uitgraven van de liftput archeologisch begeleid tot op de te verstoren diepte. Daarnaast werd een visuele controle uitgevoerd op de aanwezigheid van archeologische resten in de overige kleinere en minder diepe putten voor de paalkoppen. Hierbij werden geen archeologisch relevante sporen en structuren aangetroffen. Er werd bijgevolg geen nieuwe kennis verzameld die de datering en/of de interpretatie van het onderzoeksgebied kunnen bijstellen.

Eenzijds kan dit worden verklaard door de eerder beperkte ingrepen waarmee de werken gepaard gaat, anderzijds is gebleken dat zich binnen het onderzoeksgebied een subrecent, antropogeen ophogingspakket van minstens anderhalve meter dikte onder het vloerniveau van de kelder bevindt, waarbinnen geen waardevolle archeologie aanwezig is. Indien er nog oudere bouwfasen (sporen en structuren) en/of archeologisch relevante niveaus aanwezig zijn, zijn ze niet verstoord geraakt bij de uitgevoerde werkzaamheden.

7 Lijsten

7.1 Figurenlijst

Figuur 1: Details uit het redezicht van Antwerpen ter hoogte van het plangebied (circa 1515)..	8
Figuur 2: Details van het redezicht van Antwerpen ter hoogte van het plangebied dat gelegen is achter de rede ter hoogte van de blauwe cirkel (circa 1515).....	9
Figuur 3: Uitsnede van “Plan de la ville et citadelle d’Anvers” daterend omstreeks 1711, met indicatie van de ligging van het plangebied (het noorden bevindt zich rechts).	9
Figuur 4: Uitsnede van de archeologische projectie van de Scheldekaaien van de Dienst Stadsarcheologie Antwerpen met aanduiding van de locatie van het plangebied (rood).....	11
Figuur 5: Grondplan geplande kelder met aanduiding in rood van paalkoppen en liftputfundering.....	17
Figuur 6: Doorsnede van afbraakplan met details van de huidige (grijs) en geplande ingrepen (blauw).	17
Figuur 7: Profiel 1 langs de zuidrand van de liftput.....	23
Figuur 8: Uitgraven van de liftput, met aanwezigheid van twee oudere funderingspalen.	24
Figuur 9: Overzicht van de keldervloer met de uitgegraven putten voor de paalkoppen.....	25
Figuur 10: Overzicht van een uitgegraven put voor de paalkoppen.	26
Figuur 11: Overzicht uitgegraven liftput.....	26
Figuur 12: Overzicht uitgegraven liftput tot op verstoringsdiepte.....	27

7.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09/11/2023).	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09/11/2023).....	3
Plan 3: Plangebied op de orthofoto uit 2023 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).....	4
Plan 4: Plangebied op de bodemkaart (digitaal; 1:20.000; 14/11/2023).	5
Plan 5: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 14/11/2023).....	10
Plan 6: Plan op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 14/11/2023).....	11
Plan 7: Plangebied op luchtfoto 1947-1954 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).....	12
Plan 8: Plangebied op luchtfoto 1969-1979 (digitaal; 1:1; 14/11/2023).	13
Plan 9: Plangebied en nabije omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 14/11/2023).	14
Plan 10: Weergave van de locatie van de werkput op het GRB (digitaal; 1:250; 09/11/2023). ..	21
Plan 11: Weergave van de bodemkundige profielregistraties en de vlakhogte (maaiveld ligt op ca. + 7,0 m TAW) (digitaal; 1:1; 09/11/2023).	23

8 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2023. Geoportaal. Available at:
<https://geo.onroerenderfgoed.be>.

CAI, 2023. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at:
<http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

CARTESIUS, 2023. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

CORNELIS, L., 2023. *Aanvraag tot toelating voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen: Antwerpen, Van Meterenkaai 1-3.*

DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at:
<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.

GEPUNT VLAANDEREN, 2023. Catalogus. Available at:
<https://www.geopunt.be/catalogus>.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2023. Inventaris Onroerend Erfgoed.
Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

9 Bijlagen

Bijlage 1: Scheldekaaien - Archeologische projectie

Bijlage 2: Fotolijst